

"İslamcılığın modern dönemde ortaya çıkması onu modernist yapmaz!"

Mehmet Ali Büyükkara, İslamcılığın "modernist" bir akım olduğuna dair ithamların içi boş zeminine dikkat çekiyor.

30 Ağustos 2024

<https://www.haksozhaber.net/islamciligin-modern-donemde-ortaya-cikmasi-onu-modernist-yapmaz-180318h.htm>

Mehmet Ali Büyükkara / İslam Düşüncesi

İslamcılık ve medeniyet tasavvuru arasında nasıl bir ilişki vardır? İslamcıların ortak özellikleri nelerdir? İslamcılık düşüncesi küreselleşen dünyada etkin ve kurtuluş reçetesi olabilecek bir fırsat yakalayabilir mi? İslam Düşüncesi sitesi olarak daha bir çok soruyu, "İslamcılık" dosyasında Prof. Dr. M. Ali Büyükkara'ya sorduk.

1. İslamcılık tanımınız nedir? Farklı İslamcılık anlayışları mümkün müdür? Bu farklılıkların birbirine zıt hale gelmesi kabul edilebilir mi?

İslami değerleri modern zamanlarda fert, toplum ve siyasette yeniden etkin ve hâkim kılmak adına yürütülen her türlü fikri ve fiili, şahsi ve teşkilatlı çalışmaların yekununu İslamcılık başlığı altında toplayabiliriz. Hedefler büyük ölçüde aynı olmakla beraber metot ve yöntemde İslamcı farklılaşmaların olması gayet tabiidir. Metodik ayrılıkların İslamcı şahıs ve yapıları birbirlerinden ayrı düşürdüğü ve karşı karşıya getirdiği yer yer vakidir. Bunun doğal bir seyir ve kaçınılması zor bir netice olduğu idrak edildiğinde, kabul edilebilir olup olmaması ikincil bir mesele haline gelir. Tabii ki İslamcılardan beklenen şey, ayrılıklarını ihtilaf çerçevesinde bırakmaları, tefrikaya tahvil etmemeleridir.

2. İslamcılık modernliğin bir sonucu mu yoksa kadim bir akım mıdır?

İslamcılığın modern zamanların kendine özgü koşullarında doğan bir akım olduğunda kuşku bulunmuyor. Ancak bu durum İslamcılığı modernist bir akım yapmıyor. İslamcılık modernizmin tahribatına karşı alınacak tedbirleri ve modernizmi zayıflatacak hamleleri daima gündeminin en üstlerinde tutan bir akım olmuştur. Kadim olan şey ise, bir akım olarak İslamcılığın kendisi değil; ruhunu İslam'ın kaynaklarından alan ve emr bi'l-ma'rûf - nehy 'ani'l-münker ilkesiyle somutlaşan İslamcı gaye ve hedeflerdir.

3. İslamcılar yerel otoriteler ve küresel hegemonya/emperyalizm karşısında nasıl bir tutum takınıyorlar?

İslamcılık ümmet ekseninde düşünüp hareket eden bir akım olduğu için, sadece yerel veya sadece küresel bir gündemi bulunmuyor. Zaman ve zemine göre bir İslamcı için öncelikler daima değişkendir. Belki ehem-mühim sıralaması yapılması beklenir. Takınılan tutumlar da şartlara göre değişir. Temel gayeler doğrultusunda üretilecek fikir ve eylemler İslam'ın ve Müslümanların genel maslahatlarına göre belirlenir.

Fakat, en az iki asırdır Müslümanlar üzerinde devam eden küresel çaptaki emperyalist plan ve programların görmezden gelinip hesaba katılmadığı yerele sıkışmış strateji üretimlerinin ve mahalli mücadele biçimlerinin tek başına verim vermeyeceğini de İslamcı bir bilincin farketmesi gerekir. Yerele sıkışmanın tam aksi ise sol enternasyonalizme benzer bir popüler İslamcı evrenselciliktir. 1979 İran devriminden sonra İslami hareketlerin dünyasında belli bir düzeyde karşılık bulan bu türden bir evrenselcilik fitrata uygun olmayan karakteriyle Müslümanlara çok bir katkı sağlamamıştır.

Madem Allah insanları “birbirlerini tanımaları ve tanışmaları için” soylara ve kabilelere ayırmıştır (el-Hucurât: 13); mahalli ve milli olanı hiç dikkate almayan bir evrenselci İslamcı perspektifin pratikte pek başarı şansı bulunmamaktadır. Burada vurguladığımız nokta İslami hareketlerin ne yerelciliğin köreltici verimsiz girdabına ne de milliyetçiliğin dışlamacı rüzgarına kapılmayacak dengeli bir metot, yöntem ve stratejiyi ortaya koymaları gerektiğidir.

4. İslamcılık ve medeniyet tasavvuru arasında nasıl bir ilişki vardır?

“Avrupa medeniyeti dışında ikinci bir medeniyet yoktur, medeniyet Avrupa medeniyetidir, bunu gülüyle dikeniyile isticnâs etmeye mecburuz” diyen Abdullah Cevdet örneğinde olduğu gibi baskın pozitivist fikriyat karşısında İslamcılık 20. yüzyıla girerken “İslam medeniyeti” kavramını istihdama soktu. Tarihe geri döndüğünde, hâlihazırdaki parlak Batı medeniyetinin bir takım köklerinin ortaçağda Müslümanlara uzanan boyutları da vardı ve bu “sürekliliği” keşfetmek zor değildi. Ancak bu çaba bir taraftan da “tek dişi kalmış canavar” tabir edilen bir medeniyeti bir nevi olumlamaya hatta meşrulaştırmaya kapı aralayacağı için, 20. yüzyılın ikinci yarısında başını Seyyid Kutub gibi İslamcıların çektiği bir zümre Batı'nın ve İslami olan dışında Doğu'nun hiçbir şekilde medeni sayılamayacağını, dolayısıyla yegâne medeniyetin İslam olduğu iddiasıyla ortaya çıktılar.

Her iki farklı bakış açısından da aslında şöyle bir netice hasil oluyordu: Bozulmamış ilahi karakterinden dolayı her sahada ürettiği eşyayı “madde ve manayı birbirinden ayırmadan” insanlığa arz eden, dolayısıyla “insanın ve kâinatın fitratıyla barışık” bir medeniyet tasavvuru “dünyanın yaşadığı buhrana” bir deva olacak, insanlığın acilen beklediği huzur ve sükunu getirecekti. Sanayi ve teknolojiden tutun, kültür ve sanata kadar uzanan hemen her alanda bu idealin nasıl gerçekleşeceği sorusunun cevapları İslam medeniyet tasavvurunun konularını teşkil etmiştir.

Bu çerçevede oluşan bir tasavvur doğal olarak İslamcı düşüncenin önemli bir parçası olacaktır ve kanaatimce bu noktada tartışmaya açılacak fazla bir nokta bulunmamaktadır. Tabii ki burada medeniyet tasavvuru derken şer’i ve siyasi alanı içermeyen, sadece düşünsel, kültürel veya estetik, genellikle de soyut ve aktivizmden uzak çerçevede dile getirilen “bir çeşit muhafazakarlığı” kastetmiyoruz. Böyle bir muhafazakarlık aynı zamanda “medeni olma adına” belli İslami ilke ve hedefleri görmezden gelme veya hiçe sayma potansiyeli taşımaktadır. Yeri gelmişken şunu da vurgulamamız gerekiyor ki İslam medeniyeti tasavvurunun hilafet merkezli İslam birliği idealinin alternetafi olarak sunumu, İslamcı paradigmayla hiçbir yönüyle uyum göstermemektedir.

5. İslamcılığın en etkin olduğu ve olamadığı alanlar nelerdir? İslamcılarının düşünce, kültür ve sanat dünyasına katkıları nelerdir?

Hem kurtuluş hem de bir inşaa projesi olan İslamcılığın düşünce, kültür ve sanatta büyük ve önemli izler bırakmaması muhal bir durumdur. İlhamını İslam dininden alması ona söz konusu katkılarında ciddi bir güç sağlar. Asırları aşırıp bugüne taşınan İslami gelenekler İslamcı üretimlerde çeşitlilik temin eder. Bunu en fazla fikir ve edebiyat sahasında görüyoruz. Milli ve mahalli olana sıkışmaması, geniş çok kültürlü ümmet coğrafyasının zenginliğini kullanması onun güç kaynaklarından bir diğeridir.

Dinen meşru olanla kayıtlı olması ise cahili popüler kültürün egemen olduğu bir çağda mesela sanat alanlarında İslamcılığın görünürlüğünü kısıtlıyor olsa da bunun arizi sebepleri olduğunu tespit edebiliyoruz. Öte yandan İslam toplumlarının önemli bir bölümünün bağımsızlığını yitirdiği bir asırda İslamcılığın siyasal konulara ve mücadeleye odaklanması bu sahada geniş bir tecrübe ve birikimin oluşumuna yol açmıştır. Hatta bu durum hatalı şekilde kimilerine göre İslamcılığı sadece siyasal bir gayretin ifadesi olduğuna işaret etmektedir. İslamcılığı baştan aşağı bir siyasa olarak görmek/göstermek haksızlık olur. Ancak sebeplerinin farkında olduğumuz bu birikimden kaynaklanan durumu bir dengeye kavuşturacak çeşitlilikte teorik ve pratik ürünler sunmak herhalde günümüz İslamcılarının üzerindeki önemli bir sorumluluktur.

6. İslamcılık düşüncesi küreselleşen dünyada etkin ve kurtuluş reçetesi olabilecek bir fırsat yakalayabilir mi? Yaşadığımız bu iki binli yıllarda hangi temel zaafiyetleri göstermektedir ve bunlardan nasıl kurtulabilir?

İslamcılık tabii ki insanlığın küresel çapta yaşadığı problemlere reçete olabilecek çare ve çözümleri muhtevi bir potansiyele sahiptir. Çare ve çözümleri arz edebileceği imkanlar ise bir taraftan kendi cehd ve gayretiyle, diğer taraftan ise kendi dışında oluşacak uygun koşulların izin vermesiyle görünür ve işlevsel olacaklardır. “İyi ve kötü günleri biz insanlar arasında evirip çeviririz ki bu metot Allah'ın iman edenleri seçip ayırması ve aranızdan hakikate şahitlik yapanları seçmesi içindir” (Âl-i İmrân: 140) ayet-i kerimesi, bahsettiğimiz şekilde şartların karşılıklı uygun hale gelmesine işaret eder.

Ümmet-i Muhammed'in yaşadığımız çağdaki en büyük zaafiyeti kanaatimce doğru din idraklerinin dumura uğramasıdır. Bu maraz hayattan kopuk, ibadetlere hasredilmiş bir İslam anlayışını, ayrıca din ile ahlakı, ahlak ile şeriatı birbirinden ayırt eden bir tasavvuru ortaya çıkartmıştır ki, tüm bunlardan zulüm, haksızlık, yolsuzluk, kibir, korkaklık, tembellik, dünya sevgisi gibi kötü hasletler ortaya çıkmaktadır ve bunlar Müslümanların doğru aksiyon alma yetilerini felce uğratmaktadır. Siyasi çöküşümüzün sebeplerini de başka şeylerde, batılı emperyalizmde, fâsık yöneticilerimizde, birlik-beraberlik yoksunluğunda vs. değil de öncelikle söz konusu ettiğimiz imanî ve İslamî bunalımlarımızda aramamız icap eder. Düşmanlarımız karşısındaki zaafımızın temelleri bunlara dayanmaktadır.

Bu hâlden kurtulmanın yolu istikamet üzere olan önderlik ve örnekliklerimizin içimizde, aramızda çoğaltılmasıdır. Gayretimizin bu hedefe yoğunlaşması gerekir. Müminlerin eğitimi salt malumat bazlı olamaz. Görüyoruz ki gelenekseliyle, moderniyile mevcut maarif ve terbiyevi kurumlarımız bu evsafa insan çıkartmakta yetersiz kalmaktadır. Hem dershanede hem sahada numune olacak alim ve önderlerimizin yokluğu zafiyetlerimizi katmerleştirmiştir.

7. İslamcıların ortak özellikleri nelerdir? Bu ortak noktalar üzerinden bir imkan/fırsat oluşturulabilir mi?

İslamcıların ortak özelliği, hayatlarını İslamcı hedeflere göre düzenliyor oluşlarıdır. İslamcılık bir fikriyat olmaktan öte bir hayat tarzıdır. Aile, iş, ibadet, eğlence vs. alanları bu bakımdan bir bütünlük arz eder. Merhum Hasan el-Bennâ'nın değişiyile hayat iman ve cihattan ibarettir. Şüphesiz bu gidişat zarfında öne geçenler, orta yolcular ve geride kalanlar olacaktır (bkz. el-Fâtır: 32). Nihayetinde bir imtihan sürecinden bahsediyoruz ve bu doğal farklılaşma kendiliğinden oluşacak. Yeter ki bahsettiğimiz hayat ve dava şuuru her hâlükârda tabana

yayılsın ve umursamazlık, nemelazımcılık, kendine-Müslümanlık bir mümin karakteri olmaktan çıksın. Bu hasletleri kuşanmış bir toplumun Allah'ın izni ve nusretiyle ulaşamayacağı bir imkan, yakalayamayacağı bir fırsat bulunmamaktadır.

8. İslamcılara yöneltilen başlıca ithamlar nelerdir?

İslamcılara yöneltilen başlıca haksız ithamları, İslamcılık kavramı üzerindeki yanlış anlama ve kurgulamaları da içerecek şekilde İnsicam dergimizde (Kasım 2023) "İslamcılık Üzerine Doğru Sanılan Tekrarlar" başlığı altında arz etmiştim. Bkz. <https://insicam.net/2023/11/09/islamcilik-uzerine-dogru-sanilan-tekrarlar/>

9. Post-İslamcılık tartışmaları hakkında neler dersiniz?

Post-İslamcılık adı verilen akıma atfedilen anlam çerçevesine bakıldığında dini devletten ayırmış ve iktidar talebinden arınmış, cihat ibadetini tabiri caizse rafa kaldırmış, feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi kavramlara müspet kıymetler atfeden, dini çoğulculuğu eksen kabul edip hak din iddiasından vazgeçen, ilahi ve nebevi nasları değerlendirirken tarihselci yönetime müracaat eden bir fikri ve ameli kimlikle karşılaşıyoruz. Bu haliyle post-İslamcılık İslamcı idealleri geliştiren değil, içerdiği liberalizm ile çürüten bir işlev görüyor. Dindar toplumları modernleştirip sekülerleştirecek bir soyut aygıt olarak hareket ediyor. Barış, itidal, hoşgörü, demokrasi, insani haklar, adil devlet gibi kavramlarla süslenmesi bu gerçeği değiştirmiyor.

1990'lara doğru geriye giden kökleri olmakla birlikte esas itibarıyla 11 Eylül'le başlayıp Arap baharını bitiren olaylarla süren zaman zarfında yaşananlar böyle bir trendin çıkışını tetikledi, görünür yaptı. İslami terörizm denen olgu, görece demokratik mekanizmaları kullanarak iktidara gelen Türkiye'de Ak Parti türünden siyasal yapılar ve bunların muhafazakar söylemleri, Gülen grubunun küresel çapta yükselişi, Suudi Arabistan'da Prens Selman'la gelen modern ideolojik temayül türünden hadiseler post-İslamizmi sanki yüzyıllık İslamcı aktivizmin nihai varış noktası ya da bir nevi İslamcılığın tarihi sonu olduğu yönünde bir algı yaratsa da bu durumun arizi olduğu, post-İslamcılığın küresel emperyalizmin İslam toplumuna uzattığı yeni bir olta olduğu ortaya çıktı. Karşı devrimlerle diktatörlüklerin geri gelişi ve en son Gazze'de olup bitenler olayların hiç de post-İslamcılarının görmek istediği tarzda gelişmediğini bizlere gösterdi.

10. Aksa Tufanı'nın İslamcılık üzerindeki etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?

Filistin Müslüman Kardeşleri kaynaklı en az 70-80 yıllık bir İslamcı çalışmanın semeresini İslam ümmetine örnek olacak şekilde Aksa Tufanı'nda görüyoruz. Bu örneklikte fedakârlık,

mahviyet derecesinde teslimiyet, cesaret, kahramanlık gibi büyük faziletler mevcut. Hem de sadece öncü kadrolarda değil, onlara destek vermekte olan halk tabanında yayılmış vaziyette mevcut. Altıncı sorunuza cevaben zikrettiğim “örneklik” işte Gazze’de Aksa Tufanı vesilesiyle somut hale dönüşmüş durumda. Bunda şüphesiz ümmet-i İslam için büyük ibretler bulunmaktadır. Kanaatim, muhtelif İslamcı yapılanmaların bu hareketten bereketli dersler çıkarttıkları yönündedir. Özelde Filistin davası, genelde ise küresel çaptaki İslamcı muhalefet Allah’ın izni ve yardımıyla bu olaydan çokça istifade etmiştir ve bu istifade bundan sonra da ziyadesiyle sürecektir.